

не один раз цю святиню. Естетичні переживання формують в студентів відчуття прекрасного, піднесеного, в них виникають теплі почуття до чудотворної ікони.

Як показує досвід, проведення позанавчальних екскурсій святими місцями має велике значення для становлення християнської духовності особистості індивіда. В емоційній пам'яті студентів закарбовуються чудотворні ікони, легенди та розповіді екскурсоводів про відвідувані місця. Виховна сила мистецтва сприяє формуванню позитивних емоцій, естетичних переживань тощо. В процесі екскурсії у Почаїв і Зарваницю в молодих людей впробляється етико-естетичне ставлення до життя і своєї діяльності, формується моральна культура, толерантне ставлення до інших культур і традицій. Водночас навчальні та позанавчальні екскурсії сприяють підтримці здібностей і культурної творчості особистості спрямовані на особистісний саморозвиток, становлення духовності майбутнього педагога-професіонала.

Подальші наукові пошуки пов'язані із дослідженням шляхів ефективного залучення дітей і молоді з особливостями психофізичного розвитку до культурних надбань християнства засобами навчальних екскурсій, а також науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх вчителів (психологів, соціальних педагогів) до проведення інклюзивної освіти та роботи у позашкільних освітніх закладах, клубах, різних громадських центрах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>
2. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ussf.kiev.ua>
3. Гончар О. Собор: роман / О. Гончар. – К.: Веселка, 1992. – 286 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка: підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с.
6. Мазоха Д. С. Педагогіка: навч. посібник для студентів вузів / Д. С. Мазоха, Н. І. Опанасенко. – К.: ЦУЛ, 2005. – 232 с.
7. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. – 2-е вид., перероб. і доп. / О. Я. Савченко. – К.: СПД Богданова А. М., 2009. – 226 с.
8. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції та індивідуальний пошук / О. В. Сухомлинська. – К.: Добро, 2006. – 43 с.
9. Юзик О. П. Навчально-виховні екскурсії в початкових школах України у 20 – 30-х роках ХХ ст. О. П. Юзик // Науковий вісник Чернівецького університету. Сер: Педагогіка і психологія. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 159. – С. 191–197.
10. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – К.: Вид. центр «Академія», 2001. – 528 с.
11. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів педагогічних спеціальностей / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2003. – 560 с.

УДК 37.013 (045)

Л. В. КРАВЧУК

ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАПНЯ ІСТОРИЧПОГО ДОСВІДУ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧПІВ У СУЧАСПІЙ ШКОЛІ

Проаналізовано основні напрями використання історичного досвіду іншомовної підготовки учнів в сучасній школі. Досліджено теоретичний доробок і практичний досвід минулого, розкрито його позитивні та негативні тенденції. Визначено пріоритетні педагогічні цінності попередньої системи шкільної освіти, що можуть бути творчо використані для оптимізації й удосконалення навчання і виховання у нинішній українській школі.

Ключові слова: *іншомовна підготовка, педагогічний досвід, ідеологізація, політизація, навчальний процес.*

ТВОРЧЕСКОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСТОРИЧЕСКОГО ОПЫТА И ЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧЕПНИКОВ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Анализируются основные направления использования исторического опыта иноязычной подготовки учащихся в современной школе. Исследованы теоретический и практический опыт, раскрыты его положительные и отрицательные тенденции. Выделены приоритетные педагогические ценности советской системы школьного образования, которые могут быть творчески использованы для оптимизации и совершенствования обучения и воспитания школьников в современных условиях.

Ключевые слова: *иноязычная подготовка, педагогический опыт, идеологизация, политизация, учебный процесс.*

L. V. KRAVCHUK

CREATIVE USE OF HISTORICAL EXPERIENCE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING OF PUPILS IN THE MODERN SCHOOL

The article analyzes the main trends of use of historical experience of foreign language teaching of pupils in the modern school. The theoretical achievements and practical experience of the system are researched; its positive and negative trends are disclosed. Pedagogical values of the top priority of the Soviet school's system are outlined which may be implemented in a creative way for optimization and improvement of education and training pupils in the modern conditions.

Keywords: *Foreign-language teaching, pedagogic experience, ideologization, politization, educational process.*

Історико-педагогічне осмислення дидактичного досвіду минулого щодо сучасних освітніх парадигм має важливе значення з точки зору як збереження наступності в розвитку вітчизняної дидактичної думки, так і можливостей його багатоаспектного впливу на інноваційні процеси в сучасній освітній системі.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст стали часом небувалого злету української культури й освіти. У цей період утвердився новий статус іноземних мов в шкільній практиці та з'явилися суттєві позитивні зміни у їх вивченні. Сучасні реальності України, в яких живе вітчизняна школа, вимагають нових підходів до викладання іноземних мов і використання їх потенціалу для формування творчої, діяльної, громадянсько зрілої особистості.

Проблема підвищення ефективності викладання іноземних мов у школі завжди була і є актуальною. Цінним і корисним для нас є досвід експериментальних пошуків педагогів минулого. Особливе місце в зазначеному аспекті займає друга половина ХХ ст. – час, коли в недемократичному радянському суспільстві педагоги-новатори утверджували реформаторські тенденції, основним стрижнем яких були гуманістичні ідеї. Важливим для аналізу з цієї точки зору є процес викладання іноземних мов у школах України в зазначений період. Це дає змогу відобразити історичний досвід у відродженні і розвитку національних традицій освіти, оновленні змісту, форм та методів навчання іноземних мов, примноженні інтелектуального потенціалу українського суспільства. Внаслідок цього існує потреба звернення до суспільних надбань як важливого джерела подальшого розвитку вітчизняної дидактичної думки.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми перебувають в колі наукових інтересів багатьох дослідників (Г. Гринюк, Є. Ніколаєва, О. Мисечко, О. Максименко, О. Першукова, В. Плахотник, В. Редько, Л. Гриневич, А. Єбруєва, О. Петрашук, М. Чорна, О. Вишневський, О. Шерстюк та ін.). Важливу роль зазначеної теми підтверджують результати досліджень іншомовної освіти, які проводили зарубіжні вчені (Д. Гармер, М. Клейн, Л. Фірс, Є. Кленз, Д. Рослер, Р. Ємбауер та ін.).

Стан і завдання реформування змісту шкільної освіти розглядали в своїх працях О. Савченко, О. Сухомлинська, концепцію гуманітаризації загальної освіти – Є. Гончаренко, Ю. Мальований та інші українські педагоги.

Мета статті – проаналізувати основні напрями використання історичного досвіду іншомовної підготовки учнів у сучасній школі, розкрити позитивні та негативні складові вітчизняного практичного досвіду минулого.

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

Національна школа за роки свого існування нагромадила багатий педагогічний досвід, що став джерелом розвитку педагогічної науки, підґрунтям зростання професіоналізму, майстерності вчителів-практиків. Його постійне вивчення, осмислення, оновлення зумовлене змінами парадигм освіти, концепцій навчання і виховання, форм і методів практичної діяльності педагогів. Але часто в практиці роботи загальноосвітніх шкіл педагогічний досвід минулого ігнорується, оскільки не у всіх учителів сформована потреба та навички щодо його вивчення, застосування. Ця обставина зумовлює необхідність з'ясування сутності вказаного феномена.

Було б нерозумно відкинути цінні педагогічні напрацювання, що накопичувалися. Досвід вітчизняної педагогіки необхідно застосувати, збагативши його принципово новими науковими спрямуванням і ціннісними орієнтаціями, трансформували його змістову складову до сучасного процесу навчання і виховання.

Звичайно, його необхідно розглядати крізь призму сучасної моделі освіти, відмовившись від догматизму, упередженості, та стереотипів, відкинувши зумовлені історичними реаліями такі негативні явища, як «ідеологізація» та «політизація» навчально-виховного процесу. Минуле і сьогодення мають багато спільного, хоча і діють в різних історично-часових площинах, в них одна історична реалія.

Вивчення різних джерел, психолого-педагогічної спадщини науковців і методистів, [2; 4; 5; 6] дає підстави стверджувати те, що питання, які розглядалися впрішувалися педагогами протягом другої половини ХХ ст., залишаються актуальними для іншомовної освіти в сучасній школі.

Теоретичний доробок та практичний досвід минулого можуть бути творчо використані в оптимізації та удосконаленні навчання і виховання школярів в нинішніх вітчизняній шкільній освіті у таких основних напрямках:

- забезпечення матеріальної (наявність й обладнання кабінетів з іноземної мови) та науково-методичної бази (розробка авторських навчальних програм, підручників, робочих зошитів, навчальних посібників тощо для вчителів);

- дотримання вимог наступності й безперервності іншомовної освіти від дошкільної ланки до повної загальної освіти;

- врахування психолого-фізіологічних особливостей молодших школярів у навчанні іноземної мови «в умовах кризи семи років» та забезпечення таких форм і методів навчання, які дозволяють зберегти «самооцінку дитинства» (через застосування ігрових методів навчання і різноманітних видів творчості);

- розширення варіативного складника навчальних планів за рахунок уведення факультативних занять та гуртків іноземної мови тощо);

- використання організаційних форм, методів і засобів іншомовної освіти, спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної діяльності школярів та їхньої самостійності (віртуальні подорожі, участі у олімпіадах і конкурсах, посилення ролі самостійної роботи учнів в здобутті знань, набуття досвіду іншомовного спілкування через спілкування з носіями мови тощо);

- врахування позитивного і негативного досвіду шкільної іншомовної освіти попереднього часу.

Не можна категорично стверджувати, що радянська система освіти була вкрай поганою, адже влада приділяла серйозну увагу проблемам розвитку освіти. Домінувала тенденція, що освіта відіграє надзвичайно важливу роль у розбудові держави. В основу роботи всіх освітніх установ і навчально-виховних закладів були покладені трудовий процес та гармонійне виховання дітей шкільного віку, вказувалося на велике значення дошкільного виховання, професійної освіти, пошпрення політичної освіти тощо.

Пріоритетними педагогічними нормами освіти в радянський період були:

- єдність мети і завдань на всіх ланках;
- обов'язковість, безплатність і спільність для обох статей навчання в трудовій і професійній середній та вищій школах;
- перевага у прийомі до навчальних закладів для дітей робітників і селян;
- відокремлення школи від церкви, заборона релігійного навчання і виховання дітей [4; с. 178].

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

Надзвичайно великого значення в радянській школі надавалося патріотичному вихованню, яке давало морально-етичні засади формування в учнів почуття національної гідності та стійких моральних норм. Учні привчалися до працелюбства, порядку в знаннях, охайності, шанобливого ставлення до дорослих, виконання повсякденних обов'язків, а їх моральному розвитку сприяло гуманне та доброзичливе ставлення до ветеранів та допомога людям похилого віку.

Головні недоліки радянської системи освіти були пов'язані з поєднанням надмірної централізації з тоталітарною комуністичною ідеологією, «залишковим» фінансуванням освіти і неурою до підтримки вчителів усіх рівнів, а також закритий характер системи і, як наслідок, нездатність еволюціонувати і адаптуватись до нових умов та потреб суспільства. Школа прищеплювала дітям пасивне споживання – некритичне сприйняття існуючого соціального порядку засобами дисципліни та регламентації [2; с. 25].

Об'єктивна потреба в оцінці накопиченого вітчизняного досвіду та сучасної школи спонукали вибір критеріїв оцінки педагогічного досвіду радянської системи освіти в сфері іншомовної підготовки учнів.

Позитивними елементами в організації шкільної іншомовної освіти у другій половині ХХ ст., на нашу думку, були:

- популяризація в періодиці, передусім педагогічній, необхідності покращення вивчення іноземних мов, передового педагогічного досвіду та активне обговорення питань стану іншомовної освіти школярів;

- поява великої кількості наукових робіт з комунікативної лінгвістики, психології та педагогіки;

- поява принципово нових методів навчання (комунікативного, особисто-діяльнісного) та переорієнтація навчання на особистість учня;

- започаткування дослідження щодо можливостей навчання молодших школярів іноземних мов та реалізація іншомовної освіти в початковій школі;

- вдосконалення навчальних планів та програм, пошук ефективних методів і засобів навчання іноземної мови;

- випуск науково-методичної літератури для вчителя та різноманітних допоміжних навчальних посібників і засобів;

- посилення вимог до особистості вчителя, вдосконалення його професійної майстерності;

- створення мережі навчальних закладів різного тину, вчительських курсів для професійної підготовки вчителів іноземних мов;

- науково-методична діяльність шкільних педагогічних рад, на яких обговорювалися питання викладання іноземних мов (проблеми ефективності засвоєння школярами змісту програм, використання оптимальних організаційних форм, методів та засобів навчання тощо).

- спрямованість державної політики на покращення стану викладання іноземних мов у школі;

- активне обговорення питань стану іншомовної освіти школярів під час педагогічних читань, нарад, з'їздів, конференцій.

Є суттєвими були також негативні тенденції в іншомовній освіті в другій половині ХХ ст.:

- надмірна ідеологізація, політизація школи та процесу навчання іноземної мови;

- закритість системи освіти, відсутність вільного доступу до надбань зарубіжних педагогів, оскільки західні ідеї вважалися «ворожими», «буржуазними», «шкідливими»;

- недосконалість методів навчання іноземної мови, переважання граматико-перекладного методу;

- відсутність навчання усного мовлення, переважання під час занять рідної мови над іноземною;

- уніфікація навчального процесу, відсутність особистісно-орієнтованого навчання;

- відсутність належного технічного забезпечення (аудіо-та відеосистем, лінгафонного обладнання тощо);

• формальне засвоєння знань, наслідком чого була ідеологія людей, які в закритому до зовнішніх зв'язків суспільстві, не могли реалізувати свої знання з іноземної мови, а тому глибокі знання з неї були необов'язковими для життя.

Ці негативні тенденції прослідковуються лише до 1991 р., оскільки внаслідок здобуття Україною незалежності та падіння «залізної завіси» ситуація докорінно змінилася. Різко зростала потреба у вивченні іноземної мови, це стало вимогою часу та реакцією освіти на нові умови існування суспільства.

Реформування та вдосконалення іншомовної освіти – важлива складова політики нашої країни в галузі освіти загалом. На шляху її практичного втілення в життя актуальним є звернення науковців і вчителів до педагогічної спадщини минулого, особливо, коли це близьке минуле. Зберігають свою значимість дослідження І. Зимньої, Г. Китайгородської, О. Леонтєва, Г. ЛозановаЮ, Г. Рогової, Є. Шатілова, І. Ю. Шехтера, методичні поради стосовно використання різнома-нітних засобів, організаційних форм, методів та засобів навчання, що забезпечують активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, сприяють розвитку в них мовленнєвих навичок, підвищують якість засвоєння навчального матеріалу та ін.

Сучасна система іншомовної підготовки учнів спрямована на осмислення й використання прогресивних педагогічних ідей минулого. Педагогічний досвід і результати нашого дослідження свідчать про те, що можна говорити про необхідність впровадження цінних педагогічних ідей діячів освіти кінця ХХ ст. Врахування цього досвіду сприятиме більш ефективній організації вивчення іноземної мови в сучасній українській школі. Використання педагогічного набуття минулого в сьогоденні значно підвищує ефективність іншомовної підготовки учнів. Проте ці знання не можна зводити до висвітлення педагогічної спадщини окремих педагогів. Набагато важливіше долучитися до сутності їх ідей і рекомендацій, оскільки вони надихають вчителя на творчу педагогічну працю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В. П. Основы теории педагогической системы / В. П. Беспалько. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1977. – 304 с.
2. Дем'яненко Н. М. Ретроспектива педагогічної освіти в Україні (XIX – початок ХХ ст.): монографія / Н. М. Дем'яненко, І. П. Важинський. – М.: Міжнародна Педагогічна Академія, 2002. – 240 с.
3. Кремень В. Г. Якісна освіта: сучасні вимоги // Педагогіка і психологія. 2006. – № 4. – С.5–10.
4. Кремень В. Г. – Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В. Кремень. – К.: Грамота, 2003.
5. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003. – 67 с.
6. Сухомлинська О. В. До питання про розвиток змісту загальної середньої освіти // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2003. – Вип. 176. – С. 161–169.